

βαινούσας εἰς χίλια ἢ χίλια καὶ ἑκατὸν βούπια, ἐνῶ δ' ἔμπορος ἐκεῖνος ἦν χῆρος, ἔχων μόνον ἓνα υἱόν, ὑπηρετοῦντα παρὰ τῷ βασιλικῷ στρατῷ. Εἰς *gentleman*, ἀπήντησε μετ' ἀγανακτήσεως, δὲν δύναται οὔτε πρέπει νὰ δαπανᾷ ὀλιγώτερα, τούτο δὲ διότι ὀφείλει νὰ ὑποστηρίξῃ τὴν τιμὴν τοῦ ἀγγλικοῦ ἐμπορίου!—Ἡ δικαιολογία ἐπέβη ἀνεπίδεκτος ἀντιρρήσεως, καὶ τὸν ἐπό- μενον μῆνα ὁ ἄγγλος ἀνελάμβανε τὴν διεύθυν- σιν τῆς ἐμπορικῆς αὐτοῦ ἐπιχειρήσεως.

Οἱ πλείστοι τῶν Εὐρωπαίων ἐν τούτοις, ἅμα πλουτήσωσιν, ἀναχωροῦσι τῆς Βεγγαλίας· αἱ δὲ μέγιστα τῶν περιουσιῶν κατέχονται ὑπὸ ἰνδῶν ἐμπόρων (*baboo*s), καὶ πρὸ πάντων παρ' Ἀρ- μενίων, τῶν δικαιοτάτα ἐπονομασθέντων Ἰου- δαίων τῆς Ἀνατολῆς. Μοὶ ἔδειξαν μάλιστα τινὰ Ἀρμένιον, ὅστις, πτωχότατος ἄλλοτε ὢν, σήμε- ρον καρποῦται εἰσόδημα δέκα μέχρι δώδεκα ἑ- κατομμυρίων φράγκων.

Καὶ ἂν τις ἐξικιρήσῃ τὴν πολυτελῆ καὶ μεγα- λοπρεπῆ τούτων ἐνδυμασίαν, οἱ πλείστοι τῶν πλουσιῶν *baboo*s· μικρὸν καὶ κατ' ὀλίγον πα- ραδέχονται καὶ υἰοθετοῦσι πολλὰς τῶν εὐρωπαϊ- κῶν συνηθειῶν. Εἰζέξουσι νὰ προσφέρωνται κάλ- λιστα ἐν γούμασιν ἐπισήμοις, πίνουσιν ἠδέως τὸν καμπανίτην, ποιοῦσι προπόσεις, φοροῦσι χειρόκτια καὶ φοιτῶσιν εἰς τὰ θέατρα, εἰς τοὺς χοροὺς καὶ εἰς τὰς συναυλίας. Ἡ διάθεσις δὲ αὐ- τῆ πρὸς τὴν τῶν εὐρωπαϊκῶν ἠθῶν ἀπομίμησιν ἐκτείνεται μέχρι καὶ τῶν ἀπωτάτων ἐπαρχιῶν, βραδέως ὅμως καὶ οὐχὶ τοσοῦτον ζωηρῶς. Νομί- ζω, ὅτι ὁ τύπος πολλὸ συμβάλλει εἰς τὴν τοιαύ- την τάσιν, καὶ τὰ ὄργανα αὐτοῦ ἀγγλικά, ἀρ- μενικά καὶ βεγγάλια διαχέουσιν ἀνεπισιθῆτως νέας ἰδέας ἐν μέσῳ τῶν ἰθαγενῶν ἀναγνω- στῶν. Ἐκτὸς ἐννέα ἢ δέκα ἀγγλικῶν ἐφημερί- δων, ἧτοι τῶν *Benkal Hurkaru*, *Englishman*, *Commercial Advertiser*, κλπ., δημοσιεύονται ἐν Καλκούττᾳ πολλὰ εἰδικὰ περιοδικὰ, πρὸς χρῆ- σιν τῶν ἰθαγενῶν, ἰνδιστὶ συντασσόμενα.

Ἡ ἰνδική, ἡ γραφομένη γλῶσσα τῶν Ἰνδῶν, εἶναι κρᾶμα τι σανσκριτικῆς, ἀραβικῆς καὶ περ- σικῆς. Ἐκαστον τῶν τριῶν τούτων στοιχείων μεταβάλλεται κατὰ τὴν ὁδὸν καὶ τὴν διεύθυν- σιν ἣν ἀκολουθεῖ τις ἵνα εἰσέλθῃ εἰς τὴν Βεγ- γαλίαν· ἡ περσικὴ π. χ. δεσπόζει ἐφ' ὅσον τις προχωρεῖ πρὸς τὸ Ἀφγανιστάν. Ἐπομένως ἡ ἰν- δικὴ γλῶσσα, ἐνῶ τυγχάνει πλουσιωτάτη καὶ δυσκόλως ἐκμυθάνεται, ἀπαιτεῖ καινέαν σπου- δὴν κατὰ τὴν ἑκάστοτε ἐν Βεγγαλίᾳ ὁδοπορίαν. Ἡ ἐν χρήσει γλῶσσα παρὰ τοῖς τῶν περιχώρων τῆς Καλκούττας ἰθαγενῶν εἶναι ἡ βεγγαλική, εἶδος διαλέκτου παρεφθαρμένης, ἐχούσης τὴν αὐ- τὴν σχεὴν πρὸς τὴν ἰνδικήν, οἷαν ἡ χυδαία ἑ- παρχιακὴ τῶν μεσημβρινῶν (*patois*) πρὸς τὴν γαλλικὴν γλῶσσαν.

*Ἐπείτα συνέχισα.

Ο ΒΡΑΪΤ ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΚΟΒΑΕΝ

Κατὰ τὴν 13(25 Ἰουλίου ε. ε. ἀπεκαλύφθη ἐν Bradford τῆς Ἀγγλίας μαρμάρινος ἀνδρίας τοῦ περιωνύμου Ρικάρ- δου Κόβδεν, δώρημα Ἀμερικανοῦ ἐμποροῦ ἐπὶ πολλὰ ἔτη ἴσταντος ἐν τῇ πόλει ἐκείνῃ. Αἱ ἀρχαὶ τοῦ Bradford ἀνεθε- σαν εἰς τὸν ἐπιζῶντα ἀρχαῖον φίλον καὶ συναγωνιστὴν τοῦ Κόβδεν, τὸν Ἰωάννην Βραΐτ, τὴν ἐκφώνησιν τοῦ ἀρμοδίου εἰς τὴν περίστασιν λόγου. Ἐνώπιον πολυπληθοῦς καὶ ἐν- θουσιῶδους ἀκηγῆρας ὁ Βραΐτ ἀποκαλύψας τὸν ἀνδριάν- τα, πρὸς τὸν ὁποῖον ἀτένεσε πρῶτον ἐπὶ τινὰς στιγμὰς ἐν- σιωπῆ καὶ μετὰ καταφανοῦς συγκινήσεως, ἐξεφώνησε λόγον, ἐν ᾧ ἀφελῶς καὶ ἀνευ ἐπιδείξεων ἀφηγήθη τὰ τοῦ θίου τοῦ ἐνδούξου φίλου του. Τοῦ λόγου τούτου παραθέτομεν ἐνταῦθα τὸ πλεῖστον ἐν μεταφράσει, ὅπως παράτρωμεν ταυτοχρόνως εἰς τοὺς ἀναγνώστας τῆς Ἐστίας τὴν τε γιογραφίαν τοῦ μεγάλου ἐκείνου ἀνδρός, πρὸς δὲ καὶ δαίτημα τῆς εὐγλωτ- τίας τοῦ ἐπαμίλλου φίλου καὶ συμπολίτου του.

Σ. τ. Δ.

Συνηθροίσθημεν ἐνταῦθα σήμερον ὅπως πα- ρασταθῶμεν εἰς τελετὴν, ἧτις καὶ πρὸς τοὺς πλείστους ἐξ ὑμῶν μεγάλην ἔχει βεβαίως ἐπι- στημότητα, καὶ ἐμὲ δὲ ἰδίως ἐνδιαφέρει. Συνήλ- θομεν ὅπως τιμήσωμεν τὴν μνήμην ἀνδρός, τὸν ὁποῖον ἀδιστακτικῶς δυνάμεθα νὰ χαρακτηρίσω- μεν ὡς ἓνα τῶν καλλιτέρων καὶ εὐγενεστέρων Ἀγγλων τῆς ἡμετέρας ἐποχῆς. Ποιητῆς τις, οὗ- τινος λησμονῶ τὸ ὄνομα, εἶπε: «Πρὸς τί ἐγεύρο- μεν μνημεῖα εἰς ἐκείνους οἵτινες δὲν ἀποθνή- σκουσι ποτέ;» Τὸ κατ' ἐμὲ, ὁμολογῶ ὅτι δὲν ἤμην ποτὲ ἐκ τῶν προθυμοποιουμένων νὰ στή- σωσιν ἀνδριάντας ἢ μνημεῖα, διότι πιστεύω ὅτι ὀλίγιστοι ἐξέχουσι τοσοῦτον ὥστε νὰ ἦναι ἄξιοι αὐτῶν, ἐνῶ οἱ μάλλον ἄξιοι τούτων δὲν ἔχουσι τὴν ἀνάγκην των. Καὶ ὅμως ἐνταῦθα ἤδη ἔχομεν ἐνώπιον ἡμῶν ἐξωτερικόν τι οὕτως εἰπεῖν καὶ ὁρατὸν σημεῖον ὑπάρξεως, ἧτις ἐπέσυρε τὸν θαυ- μασμὸν τῶν ἀνθρώπων καὶ εἴλκυσε τὴν ἀγάπην των. Ἡ δὲ θέα ἀνδριάντος, ὁποῖος ὁ πρὸ ἡμῶν οὗτος, προκαλεῖ καὶ προάγει τὴν ἔρρυναν περὶ τῶν προσόντων τοῦ ἀνδρός εἰς τιμὴν τοῦ ὀ- ποίου ἀνηγέρθη, ὥστε παραδέχομαι ὅτι δύνα- ται ν' ἀποβῇ ὠφέλιμος καὶ διδακτικὴ πρὸς πολ- λοὺς τῶν μὴ γνωρισάντων τὸ ἐξοχον πρόσωπον τὸ ὁποῖον μᾶς παριστᾷ.

Εἰς τὴν σημερινὴν τελετὴν προσεκλήθη νὰ συμμεθεξῶ ἕνεκα βεβαίως τῆς πολυχρονίου στε- νῆς φιλίας καὶ τῶν ἐπίσης στενῶν σχέσεων, αἵ- τινες μὲ συνέδρον μετὰ τοῦ Κόβδεν, καὶ τὰς ὀ- ποίας οὐδὲν ποτὲ διέκοψε ἢ διετάραξεν ἐπὶ εἰ- κοσιπέντε ἔτη. Ἀλλ' ὅτε μοὶ ἐγένετο ἡ αἴτησις νὰ ἐκφωνήσω λόγον κατὰ τὴν τελετὴν ταύτην ἡσθάνθη, καὶ τὸ αἰσθάνθη εἰσέτι, ὅτι δύο δυ- σκολία μὲ ἀντιμετωπίζουσι. Πρῶτον, ὅτι δὲν μοὶ εἶναι δυνατὸν νὰ ὁμιλήσω πρὸς ὑμᾶς ἐπα- ξίως τῆς περιστάσεως, καὶ δεύτερον, ὅτι λέγων περὶ τοῦ φίλου μου ὅσα χρεωστῶ νὰ εἶπω, κιν- δυνεύω νὰ φανῶ ὡς ἐγκωμιάζων τρόπον τινὰ καὶ ἐμὲ αὐτὸν, καθὼ κατὰ τοσοῦτον μετ' ἐκείνου συ- νεργασθέντα. Ἀλλὰ τοῦτο τὸ παραλείπω, ἐλπί- ζων ὅτι θὰ μοὶ ἀποδώσῃτε δικαιοσύνην καὶ ἂν

τοιαύτη ιδέα ἔλθη εἰς τινὰ ἐξ ὑμῶν. Ἄς ὀμιλήσωμεν δὲ ἤδη περὶ τοῦ πολυκλαύστου φίλου μου.

Γνωρίζετε ἴσως πάντες ὅτι ὁ Κόβδεν δὲν ἦτο, κατὰ τὴν συνήθη ἔκφρασιν, ἀπὸ γένου, ὅτι εἰσῆλθεν ἐν τῷ βίῳ χωρὶς τῶν λεγομένων ὑψηλῶν σχέσεων, ὅτι δὲν ἐπερικυκλοῦτο ὑπὸ τῶν βοηθημάτων τὰ ὁποῖα ὁ πλοῦτος παρέχει, ὅτι ἐν ἐνὶ λόγῳ δὲν δυνάμεθα περὶ αὐτοῦ νὰ εἴπωμεν ὅτι «ἡ τύχη ἐπέβλεψε μειδιῶσα καὶ προσηνὴς ἐπὶ τῆν νεαρὰν αὐτοῦ ἡλικίαν»· διότι ἐγεννήθη ἐντὸς —ἐὰν ὅχι ὄλως ταπεινῆς, ἀλλ' ὅμως μετρίας ἀγροτικῆς κατοικίας, ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Sussex. Περὶ τῆς ἐν τοῖς σχολείοις φοιτήσεως αὐτοῦ τοῦτο μόνον λέγω, ὅτι ἐν τῷ σχολείῳ ὅπου ἐστάλη δὲν εὔρε μέσα ἐκπαιδύσεως πλειότερα τῶν ὕσων τὴν σήμερον εὐρίσκουσιν οἱ ἀγγλόπαιδες καθ' ὅλον τὸ ἡμέτερον κράτος. Δὲν τῷ ἐδόθη δὲ νὰ φοιτήσῃ εἰς τὰ ἀρχαῖα ἡμῶν Πανεπιστήμια καὶ νὰ ὤφραθη ἐκ τῶν πλεονεκτημάτων, οὔτε δὲ (ἄς μοι ἐπιτραπῆ νὰ προσθέσω καὶ τοῦτο), οὔτε νὰ ζημιωθῆ ἐκ τῶν μειονεκτημάτων τῶν ὁποίων δὲν εἶναι ἀμιγῆ τινὰ τῶν Πανεπιστημίων τούτων. Ὅτε εἰσῆλθεν εἰς τὴν ζωὴν, ἀφήσας τὴν πατρικὴν αὐτοῦ ἐστίαν, δὲν εἶχε προστασίαν δι' ἧς νὰ τῷ ἀνοιχθῆ ὁ δρόμος ἐνώπιόν του. Ὑπῆγεν εἰς Λονδίνον, εὔρεν ἐκεῖ θέσιν ὑπαλλήλου εἰς ἐμπορικόν τι κατάστημα, καὶ ἐπεδόθη ἀμέσως εἰς τὸ ἔργον του μετὰ ζήλου καὶ δραστηριότητος. Ἐκεῖθεν ἀπεστάλη κατόπιν εἰς τὴν ἀρκτώαν Ἀγγλίαν ὡς συνέταιρος τοῦ καταστήματος ἐν τῷ εἰργάζετο· ἐκεῖ δὲ ὁ δόξυδερκὴς αὐτοῦ ὀφθαλμὸς δὲν ἐβράδυνε νὰ ἴδῃ ὅτι εἰς τὸν κλάδον τῆς ἐργασίας πρὸς ἣν εἶχεν ἤδη ἐξοικειωθῆ ὑπῆρχε δι' αὐτὸν στάδιον προόδου καὶ εὐδοκιμήσεως. Ἀπεκατέστη ὅθεν ἐν Μαγχεστρία περὶ τὸ ἔτος 1830, εἰς ἡλικίαν νομίζω 26 μόλις ἐτῶν, ὡς τυπωτῆς πανικῶν. Ἦτο γνωριστῆς ἐξάριετος σχεδίων καὶ χρωμάτων, εἶχε δὲ ὅλα τὰ προσόντα τοῦ καλοῦ ἐμπόρου, ἐπιμέλειαν, φρόνησιν, δόξυδερκειαν καὶ ἀκραν τιμιότητα. Δὲν εἶναι κατὰ συνέπειαν θαῦμα ὅτι ἡ ἐπιτυχία του ἦτο μεγάλη καὶ ταχεῖα. Ἀλλ' ἐπὶ τούτοις ἐκέκτητο καρδίαν ἀνοικτὴν καὶ συμπαθῆ· δὲν ἤρκειτο εἰς τὴν ἐπέκτασιν τῆς ἐργασίας καὶ τῶν κερδῶν αὐτοῦ, ἀλλ' ἐσκέπτετο περὶ τοῦ περικυκλοῦντος αὐτὸν πληθυσμοῦ. Ἐπέβλεψε περὶ αὐτὸν καὶ εἶδε τὴν κατάστασιν καὶ τὰς ἀνάγκας τοῦ λαοῦ, τὸ δὲ πρῶτον, καθ' ὅσον γνωρίζω, ζήτημα εἰς τὸ ὁποῖον ἐστρεψε τὴν προσοχὴν του, ἦτο τὸ ζήτημα τῆς δημοσίας καὶ ἐθνικῆς ἐκπαιδύσεως. Ὡς ἐκ τοῦ ζητήματος τούτου ἔλαβον κατὰ πρῶτον ἀφορμὴν νὰ τὸν γνωρίσω. Ἀλλὰ δὲν περιωρίσθησαν αἱ σκέψεις αὐτοῦ εἰς τὰ τῆς ἐθνικῆς ταύτης ἀνάγκης μόνον. Ἐσκέφθη καὶ ὅτι τὰ ἐθνικὰ συμφέροντα ἐβλάπτοντο ὡς ἐκ τῆς ἀ-

φρονος κατ' αὐτὸν ἐξωτερικῆς πολιτικῆς τῆς Κυβερνήσεως, καὶ ἐξέδωκε κατὰ τὸ 1835 φυλλάδιον ὑπὸ τὴν ἐπιγραφὴν «Ἀγγλία, Ἰρλανδία καὶ Ἀμερική.» Εἰς τὸ φυλλάδιον τοῦτο διαπρέπει νοῦς ἔμφρων καὶ προορατικὸς, πρὸς τὸν ὁποῖον δὲν ἐξισώθη οὐδεὶς ποτὲ ἴσως τῶν πολιτικῶν συγγραφέων τῆς νεωτέρας ἐποχῆς. Ἐν αὐτῷ ἐπραγματεύετο ἐν ἐκτάσει καὶ περὶ τοῦ Ῥωσο-τουρκικοῦ ζητήματος· καθότι μεγάλαι ἐγένοντο ἔκτοτε προσπάθειαι πρὸς ἐξέγερσιν ζηλοτύπου κατὰ τῆς Ῥωσσίας αἰσθήματος, προσπάθειαι αἵτινες δὲν διεκόπησαν μέχρι τῆς ὥρας ταύτης καθ' ἣν ὀμιλῶ πρὸς ὑμᾶς.

Εἶπον ὅτι ἐγνωρίσθη κατὰ πρῶτον μετὰ τοῦ Κόβδεν ἕνεκα τοῦ μεγάλου ζητήματος τῆς ἐκπαιδύσεως. Μετέβην εἰς Μαγχεστρίαν ὅπως ἴδω αὐτὸν καὶ τὸν προσκαλέσω νὰ ἔλθῃ εἰς Rochdale καὶ ὀμιλήσῃ εἰς συλλαλητήριον τὸ ὁποῖον ἐπρόκειτο νὰ συνέλθῃ ἐν τῇ πόλει ἐκεῖνη. Τὸν εὔρον ἐν τῷ γραφείῳ του, τῷ εἶπον τί τὸν ἤθελον· τὸ πρόσωπόν του ἔλαμψεν ἀπὸ εὐχαρίστησιν ὅτε εἶδεν ὅτι καὶ ἄλλοι εἰργάζοντο ὑπὲρ τοῦ ἰδίου ὡς ἐκεῖνος σκοποῦ. Ἄνευ δισταγμοῦ συγκατένευσε νὰ ἔλθῃ. Ἦλθε καὶ ὀμίλησε. Καίτοι δὲ νέος εἰσέτι τότε περὶ τὸ λαλεῖν δημοσίως, ἀνέδειξε, ὅμως τὰ προσόντα ἐκεῖνα τοῦ λέγειν, ἅτινα διετήρησεν ἐφ' ὅσον ἔσχε τὴν δύναμιν τοῦ λαλεῖν· εὐκρίνειαν, λογικὴν, εὐγλωττίαν ἀφελῆ, πειθῶ, ἥτις ἐνούμενη πρὸς τὴν ἀπόλυτον ἀλήθειαν τὴν ὁποῖαν ἐξέφραζεν ὁ ὀφθαλμὸς καὶ ἡ φυσιογνωμία του, ἀπέβαιεν ἀκαταμάχητος!

Μετ' οὗ πολὺ ἐπῆλθε τὸ ζήτημα τῶν νόμων ἐπὶ τῶν σιτηρῶν· διότι οἱ οὐρανοὶ εἶχον σκοτισθῆ καὶ αἱ ἐσοδαὶ ἦσαν κακαί. Κατὰ τὸ 1838 ἐγένετο κίνησις σπουδαία ἐν Μαγχεστρία ἐν μέρει ὑπὸ ἰδιωτῶν τινῶν, ἐν μέρει δὲ, καὶ πρὸ πάντων, ὑπὸ τοῦ Ἐμπορικοῦ συλλαλητηρίου, καὶ ἐσχηματίσθη οὕτως Ἐταιρία κατὰ τῶν Νόμων ἐπὶ τῶν Σιτηρῶν, ἥτις ἐγένετο μετέπειτα ἡ περιώνυμος Ἐνωσις Anti-corn-Law league. Τινὲς ἐνταῦθα ἐνθυμοῦνται ταῦτα. Παρῆλθεν ὁ χρόνος καὶ ἀνήκουσιν ἤδη εἰς τὸ παρελθὸν καὶ ἡ Ἐνωσις καὶ τὰ ἔργα αὐτῆς. Εὐτυχῶς τὰ ἀποτελέσματα τῆς διαμένουσι καὶ ποτὲ δὲν θὰ καταστραφῶσι. Ἀλλ' ἐπὶ ἑπτὰ ἔτη διήρκεσεν ἡ συζήτησις ἐπὶ τοῦ ζητήματος ἐὰν πρέπη ἕκαστος νὰ ἔχῃ ὀλοκλήρον ἢ ἥμισυν ἄρτον. Δὲν λέγω ὅτι ἡ συζήτησις αὕτη διετηρήθη μετ' ἀμφιβολίας ὡς πρὸς τὸ τελικὸν αὐτῆς ἀποτέλεσμα· διότι δὲν ὑπῆρχεν οὔτε ἦτο δυνατόν ἐπὶ τοιοῦτου θέματος νὰ ὑπάρχῃ ἀμφιβολία ὡς πρὸς τὸ ἀποτέλεσμα. Ἀλλ' ἐπὶ πέντε ἔτη καὶ πλέον ἀφοσιώθημεν ἐξ ὀλοκλήρου εἰς τὴν ὑπόθεσιν ταύτην. Πᾶσα ὥρα ἡμῶν ἀφιερῶθη εἰς τὴν περὶ αὐτῆς συζήτησιν καὶ ἐνέργειαν.

Διστάζω ν' ἀναφέρω ἐπεισὸδιόν τι τὸ ὁποῖον

ἔμειναι εἶναι λίαν συγκινητικόν, ἀλλ' αἰσθάνομαι ὅτι οὔτε δύναμαι ἤδη νὰ τὸ παρασιωπήσω. Ἦτο κατὰ μῆνα Σεπτέμβριον τοῦ 1841. Καθ' ὄλην τὴν ὥραν ὁ λαὸς ὑπέφερε δεινῶς. "Ὅσοι ἐκ τῶν σήμερον ἐπιζώντων δὲν ἦσαν τότε εἰς ἡλικίαν νὰ ἀντιλήθωσι τὰ διατρέχοντα, δὲν δύνανται νὰ φαντασθῶσιν ὅποια ἦτο κατ' ἐκείνην τὴν ἐποχὴν ἡ κατάσταση τοῦ τόπου. Ἦμην τότε εἰς Leamington, καὶ ὁ Κόβδεν, τυχὼν νὰ ἐπισκέπτηται τοὺς ἐκεῖ συγγενεῖς του, ἦλθε νὰ με ἴδῃ. Εὐρίσκειν τότε εἰς τὸ βάθος τῆς θλίψεως, ἡδυνάσκειν νὰ εἶπω τῆς ἀπελπισίας, διότι εἶχεν ἀποβροσθῆ τὸ φῶς καὶ ἡ λάμψις τῆς οἰκίας μου. Εἰς ἓνα θάλαμον ὑπεράνω ἡμῶν ἔκειτο ψυχρὰ καὶ ἀκίνητος ἡ νεαρά μου σύζυγος, καὶ δὲν μοι ἔμενε πλέον εἰμὴ ἡ μνήμη μιᾶς ἁγίας ζωῆς καὶ μιᾶς ἐφημέρου εὐτυχίας. Ὁ Κόβδεν ἦλθεν ὡς φίλος, καὶ μοι ἀπηύθυνεν, ὡς ἐννοεῖτε, λόγους κατηγορίας. Ἀλλὰ μετ' ὀλίγον, ἀνυψώσας τὸ βλέμμα πρὸς ἐμὲ, μοι εἶπε· «Τὴν στιγμὴν ταύτην ὑπάρχουσιν ἐν Ἀγγλίᾳ χιλιάδες ἐπὶ χιλιάδων οἰκιῶν, ὅπου σύζυγοι καὶ μητέρες καὶ τέκνα ἀποθνήσκουσι τῆς πείνης. Ἀφοῦ παρέλθη ἡ πρώτη τῆς λύπης σου ὁρμή, σὲ παρακινῶ νὰ ἐλθῆς μετ' ἐμοῦ, καὶ νὰ μὴ ἡσυχάσωμεν ἂν δὲν καταργηθῶσιν οἱ νόμοι ἐπὶ τῶν σιτηρῶν.» Τὸ ἀντιδράζον ὅτι δὲν ἔλεγεν ὑπερβολὰς ὅτε μοι περιέγραφε τὰς οἰκίας χιλιάδων ἐκ τῶν συμπολιτῶν ἡμῶν. Ἠσθάνθη ἐν τῇ συνειδήσει μου ὅτι ἐπὶ ἔργον ὑπὲρ τοῦ ὁποίου ἔπρεπε νὰ εὐρεθῆ τις νὰ ἐργασθῆ, καὶ κατὰ συνέπειαν ἐδέχθη τὴν πρόκλησίν του, καὶ ἀπὸ τῆς στιγμῆς ἐκείνης δὲν ἐπαύσαμεν ἐργαζόμενοι καθὼς εἶχομεν ἀποφασίσει. Ἀλλὰ μὴ ὑποθέσῃτε ὅτι λαλῶν περὶ ἡμῶν, προτίθεμαι νὰ σὺς δώσω νὰ ἐννοήσῃτε ὅτι μόνοι οἱ δύο ἡμεῖς ἐργαζόμεθα ὑπὲρ τοῦ μεγάλου ἐκείνου ζητήματος. Δὲν εἴμεθα οὔτε οἱ πρῶτοι καὶ ὡς Μολονοὶ κατόπιον ἐφάνηεν ἴσως οἱ μάλλον προέχοντες ἐνώπιον τοῦ δημοσίου. Ἀλλ' εἶχον προηγηθῆ ἡμῶν ἄλλοι, ἠνώθεσαν δ' ἔπειτα μεθ' ἡμῶν ἑκατοστύες, καὶ μετέπειτα χιλιάδες, καὶ ὑστερότερα πλήθη ἀναριθμήτα, τελευταῖον δὲ καὶ ἡ πείνα, κατὰ τῆς ὁποίας εἶχομεν κηρύξει τὸν πόλεμον, ἠνώθη καὶ αὐτὴ μεθ' ἡμῶν, μέχρις οὔ εἰς μέγας ὑπουργοὺς μετέβαλε γνώμην καὶ αἱ μειοψηφίαι ἐγένοντο πλειοψηφίαι, καὶ κατέπεσε τέλος πάντων ὁ πρᾶγμας! Ἐκτοτε δὲ ναὶ μὲν δὲν ἔλειψαν δεινὰ, καὶ δεινὰ μεγάλα, ἐκ πολλῶν ἀγγλικῶν ἐπιδημιῶν, ἀλλὰ δὲν ἀπέθανε πλέον ἐξ ἀστίας οὐτε σύζυγος, οὔτε μήτηρ, οὔτε τέκνον ἐξ αἰτίας πείνης ὀφειλομένης εἰς τὴν νομοθεσίαν ἡμῶν. Τώρα δὲ, ἐὰν βίψητε τὸ βλέμμα ἐπὶ τοῦ χάρτου, τί βλέπετε; Ἴδετε τὰς Ἠνωμένας Ἐπικρατείας, ἴδετε τὸν Καναδᾶν, ἴδετε τὰ παράλια τοῦ Ἀτλαντικοῦ ἢ τοῦ Εἰρηνικοῦ Ὠκεανοῦ, ἴδετε τὸ Χίλι καὶ τὰς ἐν Αὐστραλίᾳ ἀποικίας καὶ

τὴν εὐρείαν καὶ πλουσίαν ἐπαρχίαν τῆς Βεγγάλης, ἴδετε τὰ παράλια τοῦ Εὐξείνου πόντου καὶ τῆς Βαλτικῆς· ὅπου πίπτει ἡ βροχὴ καὶ ὁ ἥλιος λάμπει, ὅπου ὑπάρχουσιν ἐμπορεῖα καὶ ἀποθήκαι καὶ ἀγροὶ σιτοφόροι, πανταχοῦ ὑπάρχουσιν ἄνδρες καὶ γυναῖκες συνάζοντες τὰ εἰς τὴν χώραν ἡμῶν ἀποστελλόμενα πρὸς συντήρησιν τοῦ ἡμετέρου λαοῦ. Οἱ δὲ στόλοι ἡμῶν διατρέχουσι τὰς θαλάσσας ἀπάσας καὶ προσορμίζονται εἰς πάντα λιμένα, ὅπως φέρωσιν ἐνταῦθα τὴν τροφήν, τὴν ὅποιαν πρὸ 30 μόλις ἐτῶν ἀπηγόρευον εἰς τὸν λαὸν ἡμῶν οἱ νόμοι τῆς πεφωτισμένης ταύτης καὶ χριστιανικῆς χώρας! Αἱ Γραφαὶ λέγουσι· «Τοῦ Κυρίου ἡ γῆ καὶ τὸ πλήρωμα αὐτῆς.» Τὸ ῥητὸν τῶν Γραφῶν τὸ ἐθέσαμεν εἰς τοὺς νόμους ἡμῶν, καὶ ἔκτοτε ἐκ τοῦ πληρώματος τούτου συμμετέχει πᾶς ἀνὴρ καὶ πᾶσα γυνὴ καὶ πᾶν μικρὸν παιδίον ἐν τῇ χώρᾳ ταύτῃ.

Ἐβακολουθεῖ ὁ ῥήτωρ ἀφηγούμενος τὰς μετὰ ταῦτα ἐνεργείας τοῦ Κόβδεν ὑπὲρ τῆς εἰρήνης καὶ τῆς ἐλαττώσεως τῶν ἔθνικων ἐξοπλισμῶν, τὴν ἐπὶ τοῦ Κριμαϊκοῦ πολέμου διαγωγήν του, τὴν ἐπιτυχῆ δὲ αὐτοῦ συνομολόγησιν τῆς μεταξὺ Ἀγγλίας καὶ Γαλλίας ἐμπορικῆς συνθήκης, τέλος δὲ τὴν θλίψιν αὐτοῦ ἐπὶ τῇ ἐκρήξει τοῦ ἐμφυλίου ἐν Ἀμερικῇ πολέμου, καθ' ὃν διέμεινε πιστὸς τῶν βορείων φίλων καὶ ὑπέρμαχος, οὐδέποτε δ' ἔπαυσεν ἐλπίζων ὅτι ἀποτελεσματικὸς τοῦ πολέμου ἐκείνου ἔσται ἡ κατάργησις τῆς δουλείας καὶ ἡ διατήρησις τῆς μεγάλης Ἀμερικανικῆς δημοκρατίας, μιᾶς καὶ ἀδιαίρετου. Καταλήγει δὲ ὡς ἑξῆς·

Ὁ φίλος μου δὲν ἔζησεν ὅπως ἴδη ἐκπληρωμένας τὰς ἐλπίδας του. Καθ' ἣν ἡμέραν ὁ Πρόεδρος Λίγκολν μετὰ τοῦ ἀρκτουροῦ στρατοῦ εἰσῆλθον εἰς τὴν πόλιν τοῦ Richmond, ἡ δὲ ἀποστασία πράγματι ἐνίκητο καὶ κατεστρέφετο, κατ' αὐτὴν ἐκείνην τὴν Κυριακὴν, τὴν 2ῃν Ἀπριλίου ἐν ἔτει 1865, ἡ ψυχὴ τοῦ φίλου μου, παραιτούσα τὰ ἐπίγεια δεσμὰ, ἀφίπτατο εἰς κόσμον ἄλλον, λαμπρότερον. Ἐνα μῆνα πρὸς τῆς θλιβερᾶς ἐκείνης ἡμέρας τὸν εἶχον ἐπισκεφθῆ ἐν τῇ οἰκίᾳ του, εἰς Midhurst. Ἦτο μία ὠραία ἡμέρα ἐκ τῶν πρώτων τοῦ Μαρτίου. Περιεπατήσαμεν ὁμοῦ εἰς τοὺς ἀγρούς καὶ, ὅτε ἐπεστρέφομεν, ἤρχισε νὰ μοι ὁμιλῆ περὶ τοῦ ἀγαπητοῦ τέκνου του, τοῦ μονογενοῦς υἱοῦ του, ὅστις εἶχεν ἀποθάνει πρὸ ἐννέα ἢ δέκα ἐτῶν καὶ γραφεῖς ὀπίσω μοι ἔδειξε τὴν ὠραίαν μικρὰν ἐκκλησίαν ἐν μέσῳ τῶν δένδρων, καὶ μοι εἶπε· «Ναί, ἐκεῖ κεῖται τὸ παιδί μου, καὶ δὲν θ' ἀργήσω κ' ἐγὼ νὰ ὑπάγω πλησίον του.» Δὲν τὸ ἐπερίμενα ὅτι τοῦτο ἤθελε συμβῆ τόσον ταχέως. Ὀλίγας μετὰ ταῦτα ἡμέρας ἦλθεν εἰς Λονδίνον· ἐπρόκειτο τότε περὶ τοῦ ἀνοήτου σχεδίου τῆς ὀχυρώσεως τῆς χώρας τοῦ Καναδᾶ πρὸς ὑπεράσπισιν αὐτῆς κατὰ τῶν Ἠνωμένων Πολιτειῶν· ἦλθε δὲ εἰς Λονδίνον διὰ νὰ ὁμιλήσῃ ἐν τῇ Βουλῇ ἐπὶ τοῦ ζητήματος τούτου καὶ νὰ καταδείξῃ τὸ ἄλογον τῶν μέτρων ἄτινα πρὸς τὸν σκοπὸν τούτον ἐπροτείνοντο·

ἤλθε κατὰ μίαν τῶν ψυχροτέρων ἡμερῶν τοῦ Μαρτίου ἐκείνου, τὸ δὲ ψῦχος τὸν προσέβαλε, τὸν προσέβαλε θανασίμως. Μετὰ δέκα περίπου ἡμέρας ἡ ἀσθένειά του ἐδεινώθη, κατὰ δὲ τὴν 24^{ην} Ἀπριλίου, ἐκείνην περὶ ἧς ἀνέφερα ἤδη, ἤμην εἰς τὸν θάλαμόν του ἀπὸ πρωΐας καὶ διέμεινα παρ' αὐτῷ ἐπὶ ὥρας τινάς, καθ' ἃς ἔκειτο ἀναίσθητος, μέχρις οὗ ἐπῆλθε τὸ τέρμα τοῦ βίου ἐκείνου, πρὸς ὃν αἰσθάνομαι καὶ ἀείποτε ἡσθάνθη ἐμαυτὸν τοσοῦτον συνδεδεμένον.

Μία εἰσέτι ἀνάμνησις του. Παρευρέθη εἰς τὴν κηδείαν του. Ἐτάφη πλησίον τοῦ περιλημένου υἱοῦ του εἰς τὸν αὐτὸν τάφον ἐντὸς τοῦ ὁποίου συντροφεύει ἤδη καὶ τοὺς δύο ἡ προσφιλέας του σύζυγος, ἡ προσφιλέας τοῦ τέκνου αὐτοῦ μήτηρ. Παρευρέθη, λέγω, εἰς τὴν κηδείαν του. Πρὶν ἐξέλθωμεν τῆς οἰκίας ἐστήριζεν ἐπὶ τοῦ φερέτρου τὴν κεφαλὴν ἡ περίλυπος κόρη του, κόρη τῆς ὁποίας ἡ πρὸς τὸν πατέρα στοργὴ ἦτο πάθος τὸ ὁποῖον ποτὲ ἴσως ἄλλη κόρη δὲν ὑπερέβη. «Ὁ πατήρ μου, εἶπεν, ἠρέσκετο πολὺ νὰ τοῦ ἀναγινώσκω τοὺς λόγους τοῦ Σωτῆρος ἐπὶ τοῦ Ὁρρους τῶν Ἑλκιδῶν. Ἰδοὺ! Ἡ ζωὴ του ἦτο—τὸ λέγω μετὰ δισταγμοῦ καὶ περισκέψεως—, ἦτο διδασχὴ βασιζομένη ἐπὶ τῆς καλλίστης καὶ μεγίστης ἐκείνης πασῶν τῶν διδασχῶν. Ἦτο ζωὴ διηνεκοῦς θυσίας καὶ αὐταπαρνήσεως! Ἀνεγίνωσκα ἐσχάτως ποιήματά τι νέον, «τὸ ἔπος τοῦ Ἄδου», τὸ ὁποῖον θεωρῶ ὡς νέον ἀδάμαντα προστεθέντα εἰς τὸν ποιητικὸν τῆς γλώσσης ἡμῶν πλοῦτον. Ἐν αὐτῷ ὁ ποιητὴς λέγει: «Ἡ μάθησις εἶναι ὕψωμα ὕπερ ὀλίγοι δύνανται ν' ἀναβῶσιν, ἀλλὰ τὸ καθήκον εἶναι τρίβος εἰς τὴν ὁποίαν πάντες δύνανται νὰ βαδίσωσι.»

Ἄσοι γνωρίζουσι τι περὶ τοῦ βίου τοῦ Κόβδεν θὰ συνομολογήσωσιν ὅτι ἐβάδισεν ἀείποτε εἰς τὴν τρίβον τοῦ καθήκοντος μετὰ βήματος στερεοῦ πάντοτε καὶ ἀκλονήτου. Ἀναβλέπων δὲ πρὸς τὸ ἄγαλμα τοῦτο, τὸ τοσοῦτον πρὸς ἐκείνον ὁμοιάζον, καὶ τοσοῦτον ἄσπιλον ὅσον ὁ χαρακτήρ καὶ τὸ ὄνομα ἐκείνου, ὄφειλω νὰ ἐκφράσω τὴν πεποίθησίν μου, ὅτι ἡ ἐν τῇ ὁδῷ τοῦ καθήκοντος ἐπιμονὴ του θὰ εὕρη πολλοὺς τοὺς μιμητὰς ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ ταύτῃ, καὶ ὅτι ἐκ τοῦ ἀσπίλου μαρμαῖρου τούτου, ἐκ τῶν ἀφῶνων τούτων χειλέων θὰ πορίζωνται μᾶθημα ἀένναον πολλὰ γενεὰ νοημόνων καὶ φιλέργων τῆς χώρας ταύτης κατοίκων· ἀλλ' ὁ ἀνδριάς οὗτος δὲν εἶναι τὸ μέγιστον τῶν εἰς τὴν μνήμην τοῦ Κόβδεν ἀνωψοθέντων μνημείων. Δὲν ὑπάρχει κατοικίᾳ ἐν τῇ πατρίδι ἡμῶν, ἐν ἧ δὲν προσετέθη ἄνεσις τις ὡς ἐκ τῶν ἐνεργειῶν του· δὲν ὑπάρχει οἶκος, τοῦ ὁποίου οἱ κάτοικοι δὲν ἔχουσι, χάρις εἰς αὐτὸν, μονιμωτέραν ἐργασίαν, μεγαλειότερον μισθὸν καὶ βασιμωτέραν ἀνεξαρτησίαν. Ἰδοὺ μνημεῖον διαρκές! Πρὸς τοῦτο εἰργάσθη' χάριν τοῦ μεγάλου τούτου σκοποῦ! Εἰρ-

γάσθη δὲ μέχρι τῆς ἡμέρας καθ' ἣν τοῦ βίου αὐτοῦ ὁ λύχνος ἐσβέσθη! Παρῆλθεν, ἀλλ' ὁ χαρακτήρ, τὰ ἔργα, ὁ βίος, τὸ παράδειγμα αὐτοῦ διαμένουσι κτῆμα ἔσαι τῶν συμπολιτῶν του! Καὶ ἐπὶ γενεὰς γενεῶν, ἐνόσω ἀναφέρονται ἀγγλιστὶ οἱ μεγάλοι τῆς Ἀγγλίας ἄνδρες, θὰ λέγηται περὶ αὐτοῦ, ὅτι ὁ Ῥικάρδος Κόβδεν ἀφιέρωσε μιᾶς ὅλης ζωῆς τὸν κόπον, ὅπως ἀπολαύσωσιν οἱ συμπολίται αὐτοῦ ἐντελῆ τῆς ἐργασίας ἐλευθερίαν, καὶ μετ' αὐτῆς οὐχὶ μόνον τὸ ἀγαθὸν τοῦτο, ἀλλὰ καὶ τὰ ἐπακολουθοῦντα αὐτῇ ἀγαθὰ τῆς ἀφρονίας καὶ τῆς εἰρήνης!

Δ. Β^{ος}.

Δημοσίᾳ παράστασις δενδροκοπίας ὑπὸ τοῦ ΓΛΑΔΣΤΩΝΟΣ ΚΑΙ ΤΟΥ ΥΙΟΥ Αὐτοῦ

Πρὸ δύο ἐβδομάδων ὁ Γλάδστων καὶ ὁ υἱὸς αὐτοῦ ἔδωσαν ἐν τῇ ἀγροτικῇ ἐπαύλει τῶν δημοσίαν παράστασιν δενδροκοπίας. Χίλιοι πεντακόσιοι κύριοι καὶ κυρίαι, ἐκ τοῦ φιλελευθέρου κόμματος ἐν Βόλτων, εἰσελθόντες εἰς τὸ ἀγροκῆπιόν του, ἐμήνυσαν αὐτῷ ὅτι ἐπεθύμουν νὰ τὸν ἴδωσι καὶ ἀκούσωσι ἀγορεύοντα. Ὁ Γλάδστων ἀπεκρίνατο τῇ ἐπιτροπῇ, ὅτι μετὰ τὸ γεῦμα θὰ ἐνεφανίζετο μετὰ τοῦ υἱοῦ του, ἵνα κόψῃ μελίαν, γνωστὸν δένδρον, οὔτινος ἐκ τοῦ στερεοῦ στελέχους ἦτο κατεσκευασμένον τὸ δῶρον τοῦ Ἀχιλλέως. Ὁλίγον μετὰ τὴν 4 ὥραν πατήρ καὶ υἱὸς, ἀγροτικῆν φοροῦντες στολὴν καὶ βαστάζοντες ὀξείας καὶ μεγάλους πελέκεις, ἦλθον καὶ ἔστησαν ἐνώπιον δένδρου, ἔχοντος περιφέρειαν 13 ποδῶν. Ἡ μουσικὴ ἐπαινίζεν, αἱ κυρίαι ἔψαλλον, τὸ δάσος ἀντήχει ἐκ τῶν κτυπημάτων τῶν δύο ξυλοκόπων πολιτικῶν, ἐπέτων δὲ κύκλῳ αἱ παρασχίδες, ἃς συνέλεγον οἱ παρεστῶτες, ἵνα φυλάξωσι κατόπιν ὡς κειμήλια. Ὁ Γλάδστων, διακόψας ὀλίγον τὴν ἐργασίαν πρὸς ἀνάπαυσιν, ἀπεμάξατο τὸν ἰδρώτα ἐκ τοῦ προσώπου· ἐρειδόμενος δὲ ἐπὶ τοῦ πελέκειος, εἶπε τοῖς ξένοις, ὅτι ἀντὶ πολιτικοῦ λόγου, ὃν ἐπεθύμουν νὰ ἀκούσωσιν, αὐτὸς προηγεῖτο μᾶλλον νὰ λαλήσῃ ὀλίγα περὶ τοῦ κατ' ἀγροῦς βίου. «Οἱ νεώτεροι ἐκ τῶν παρεστῶτων, εἶπε, θὰ ἴδωσιν ἐπερχομένην τὴν ὥραν, καθ' ἣν δὲν θὰ ὑπάρχῃ πλέον μεγάλη καὶ δεινὴ ἀντίθεσις τῶν διομηχανικῶν πόλεων καὶ τῶν ἀγρῶν, οἷα ταῦν παρατηρεῖται. Πάντοτε ὁμοῦ θὰ ὑπάρχῃ διαφορὰ τῆς τόπων πολυανθρώπων καὶ ὀλιγανθρώπων. Τὰς μεγάλας πόλεις ἐνοχλοῦσι πρὸ πάντων τρία πράγματα· βλαβεραὶ ἀναθυμιάσεις καὶ ὄσμαι, σπάνις ὕδατος καθαροῦ καὶ υπερβάλλουσα πληθὺς καπνοῦ. Δὲν πιστεύω ὅτι ὁ Παντοδύναμος Δημιουργὸς ἠθέλησε νὰ ὑπάρχωσι τὰ τρία ταῦτα κακὰ ὅπου συμβιοῦσι μυριάδες ἀνθρώπων. Ἡ ἐπὶ μέρους ἄρσις τῶν κακῶν ἐξήρτηται ἀφ' ὑμῶν· ἀρκεῖ μόνον νὰ καταπολεμησῆτε τὰς προλήψεις τῶν ἀποστρεφόμενων τὰς και-